

Iz starije povijesti manastira Lepavina

HRVOJE PETRIĆ

U članku su prikazani osnovni elementi povijesti manastira Lepavina od osnivanja do početaka 19. stoljeća. Pri istraživanju najstarijeg razdoblja postojanja manastira Lepavine koje seže u sredinu 16. stoljeća, treba naglasiti da su gotovo svi podatci koje posjedujemo »iz druge ruke« većinom vezani uz predaju dok se prvorazredni izvori pojavljuju u 17. stoljeću kada je manastir Lepavina zaživio u punom smislu. Povijest manastira Lepavine nerazlučiva je od povijesti Slavonske krajine odnosno Varaždinskoga generalata. Kada je stvorena crkvena unija, manastir Lepavina postao je jedan od centara pravoslavne crkve u Varaždinskom generalatu u borbi protiv unijačenja.

Ključne riječi: Manastir Lepavina, rani novi vijek, Vojna krajina, Varaždinski generalat, pravoslavna crkva

---

1. Uvod

Manastir Lepavina od velikog je značenja za razumijevanje povijesti pravoslavlja na području Podravine, a njegovo osnivanje je vezano uz doseljavanje pravoslavnog stanovništva u Podravinu. Pravoslavno je stanovništvo na prostoru današnje Podravine prisutno od 15. stoljeća. Prvi su se pravoslavni doselili na područje Kraljevine Slavonije zbog službenja u vojnoj posadi Ulricha II. Celjskog koji se 1434. godine oženio Kantakuzinom, kćerkom srpskog despota Đurađa Brankovića. Povjesničari koji su do sada pisali o Katarini (Kantakuzini) Branković smatraju da je boravila u Varaždinu 1453. godine gdje je za nju prepisan Apostol, bogoslužna knjiga. Uz nju je u Varaždinu bila i njezina pratnja među kojima su sasvim sigurno bili i pravoslavni svećenici. Na obje kalničke utvrde, u Koprivnici, u Rakovcu i na Medvedgradu u posadama su bili pravoslavni koji su ondje ostali i nakon smrti Ulricha II. Celjskog 1456. godine. Iz povijesnih

je dokumenata poznato kako su utvrde Veliki i Mali Kalnik pripadale Vladislavu Vukčiću Hercegoviću Kosači. Njegov sin Balša živio je na Malom Kalniku, a obitelj Kosača posjedovala je Mali Kalnik sve do 1533. godine. Ipak, značajniji broj pravoslavnih na područje Slavonske krajine naseljava se tek u 16. stoljeću. Isprva su to bili pojedinci koji su prelazili s osmanskog teritorija na područje Habsburške monarhije, a potom i manje skupine koje su se naseljavale u dogovoru s austrijskim vlastima sve do donje Štajerske. Manje su skupine pravoslavnih naseljavane od kraja 16. stoljeća na područje u okolici Koprivnice, Križevaca, Ivanić-Grada i Čazme. Krajem 16. stoljeća u Križevce s njima dolazi i pravoslavni episkop. Veća skupina pravoslavnih Vlaha naseljena je u Velikom Pogancu 1598. godine, a od kraja 16. stoljeća u razne predjele Slavonske krajine dolaze velike skupine prebjega koji se ondje za stalno naseljavaju u dogovoru s austrijskim vlastima i postaju dio obrambenog vojnog su-

stava protiv Osmanlija.¹ Doseljeni su Vlasi u konfesionalnom smislu bili vjernici Srpske pravoslavne Crkve, a njihovim doseljavanjem na istraživani prostor ojačao je udio pravoslavnih vjernika. O pitanjima početka organizacije Srpske pravoslavne Crkve na području Slavonske krajine kao i problematiki kasnije unije pravoslavnih s Katoličkom Crkvom do sada je bilo dosta riječi u historiografiji.² Nekako istodobno s osnivanjem tih novih naselja s pravoslavnim stanovništvom dolazi do osnivanja manastira Lepavine.³

2. Različita razmišljanja o vremenu osnivanja manastira

O osnivanju manastira Lepavine Aleksa Ivčić zapisao je sljedeće: *Njega je podigao godine 1550. hilendarski kaluđer Jefrem Vukadinović, rodom iz Hercegovine. Oko ovog manastira okupljali se Srbi iz Turske, te on postane uporište u borbi protiv Turaka. Da bi razorili ovaj stožer, koji je privlačio srpske begunce iz Turske, udare Turci iz Stupčanice, Pakraca i Bele Stene, pod vođstvom Zarep-age Alije iznenada na Lepavinu, poubijaju slugu manastirske, porobe marvu i stvari, poruše i spale manastir i druge zgrade, a šestoricu kaluđera pvedu sa sobom i u Turskoj ih umore.*⁴

Radoslav Grujić ukazao je na to da su se mjesta naseljena pravoslavnim stanovništvom u prvoj polovici i sredinom 16. stoljeća održala, a u pravoslavlju i srpstvu najviše zasluga ima manastir Lepavina, koji je od prvih dana postao centrom njihova crkveno-narodnog života. *Njega su, po svojoj prilici, osnovali kaluđeri naši iz Srbije i Hercegovine, koji s narodom uskočiše oko*

*1530. i 1538./9. g. prvo u Žumberaku i Kranjsku, a nešto docnije spustiše se i u ovu oblast, da narodu svome budu svećenici i učitelji. Hronika manastira beleži početak manastira ovog u 1555. g.*⁵

Lepavinski iguman Maksim Ognjanović opisao je 1816. godine postanak manastira Lepavine: *Ovaj manastir dobio je svoj početak 1550. godine od nekog jermonaha Jefrema Vukodabovića, rodom iz Hercegovine, a postrigom iz manastira Hilendara. Hodeći po raznim pustinjama zbog straha od Turaka, kriomice je došao ovamo i našavši ugodno mesto za tih bezmolvije pod gorom u šumi kod jednog opustelog kaštela, koji se zvao Vina, kod izvora, sagradio je sebi jednu klet, kolibu, i u njoj se molio. Čuvši za njega, dva druga kaluđera iz Bosne došli su i s njim se udružili, da kad videše da je ovo mesto plodno, počese narod iz Bosne pozivati pod zaštitu dvora austrijskoga i došao je veliki broj naroda. Naseljavahu se i umnožiše se. A svi kaluđeri počese zemlju krčiti i manastir graditi na uslugu narodu. Čuvši ovo, narod se množio danomice. Kad Turci iz Stupčanice, Pakraca i Bijele čuše da su kaluđeri napravili malu drvenu crkvu, koju su sa šestoricom braće nazivali manastirom, došlo je iz navedenih mesta pod komandom Alije Dizdara Stupničkog preko Ilove mnogo Turaka (jaka četa) po noći, udarili su na manastir, sluge isekli, a onih šest kaluđera svezali i povelu u sužanjstvo. Kad je za to čuo okolni narod, napao je na Turke i kad se kaluđeri počese otimati i boriti četvoricu su posekli kod jednog bunara koji se i sada nalazi usred manastirske livade, a dvojicu su u sužanjstvo odveli i smrti predali – i tako je manastir opušten...*⁶

Vladimir Krsić također donosi podatak kako je jedan anonimni ljetopisac napisao da je ovaj manastir oko 1555. godine osnovao puštinjak iz Hercegovine zvani Jevrem Vukoda-

1 BIDERMAN, Hermann Ignaz: 1883. *Die Serben-Ansiedlungen in Steiermark und im Warasdiner Grenz-Generalate u: Mittheilungen des Historischen Vereines für Steiermark.* (sv. 31.), vidi u PETRIĆ, Hrvoje: *Pogranična društva i okoliši. Varaždinski generalat i Križevačka županija u 17. stoljeću.* Samobor: Meridijani, 2012., 3–62.

2 KUDELIĆ, Zlatko: *Marčanska biskupija. Habsburgovci, pravoslavlje i crkvena unija u Hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini (1611. – 1755.).* Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2007.

3 KAŠIĆ, Dušan: *Srpski manastiri u Hrvatskoj i Slavoniji.* Beograd: Muzej srpske pravoslavne crkve, 1996., 100.

4 IVIĆ, Aleksa: *Marčanska episkopija od Simeona Vretanje do Gavrila Predojevića (1608. – 1642.).* // *Brastvo*, 17 (1923.), 157.

5 GRUJIĆ, Radoslav: *Najstarija srpska naselja po severnoj Hrvatskoj. (do 1597.).* // *Glasnik Srpskog geografskog društva* I, 2, 1912., 162. Kasnije Grujić iznosi sličan stav: *Vrlo je vjerovatno, da je već sa prvim grupama Srba, koje su od 1540. god., preko Žumberka i Kranjske, počele naseljavati se između Križevaca i Koprivnice, dolazio i po koji sveštenik ili kaluđer, - da im vrše obrede i čuva vjeru, - kao što je to bilo i pri docnijim seobama iz turske Slavonije. Po tome, može biti tačna i beleška jednog starog nepoznatog hroničara manastira Lepavine: da je prvi osnov tome manastiru postavio neki puštinjak iz Hercegovine – Vukodabović oko 1550. godine. Usp. GRUJIĆ, Radoslav: *Spomenica o srpskom pravoslavnom Vladičanstvu Pakračkom.* Beograd, 1996., 56.*

6 KAŠIĆ, Dušan: *Nav. dj.*, 100–101.

bović te je kritički nastojao propitati vrijeme osnivanja ovoga manastira: *Kad se prenesemo mislima u vreme, o kome je reč, pa se setimo istorijskog fakta, da su tada staleži hrvatski i rimsko sveštenstvo gonili svaku drugu veru, osim rimokatoličke – onda nismo bez brige, da su reči našeg letopisca istina istorijska. Još je jače pod pitanjem mišljenje Čaplovićevo, koji priča, kako je Vukodabović osnovao Lepavinu 1550. i kako su k njemu došli kaluđeri iz manastira Rmnja sa više porodica srpskih. (...) Iz svega se toga vidi, da se postanak manastira lepavinskog ne može staviti u godinu 1555., a još manje u godinu 1550.; jer je teško verovati, da bi se u ovom kraju mogao osnovati manastir u današnjem smislu te reči pre no što su se u nj doselile iz turske oblasti prve srpske porodice. Bliže je istini što nam kazuje jedna stara hronika, koja se čuva u selu Kapeli. Ona veli, da je manastir lepavinski osnovao Visarijon Šerbančić, Hercegovac. On iziđe iz Hilendara i dođe u Bosnu, gde se zadržai mitropolitom Gavrilom Abramovićem oko 1580. i prešavši preko Velebita, Plešivice i Petrove Gore dođe u manastir Komogovinu. Nemajući dovoljno mesta u ovom manastiru, jer se bilo steklo u nj mnoštvo kaluđera gonjenja radi turskoga: oni pređu u generalat varaždinski u mesto Vina. Pomenuti mitropolit Abramović obnovi, carskim dopuštenjem, od davnašnjih vremena opusteli manastir Marču, a jer monah Visarion, ne mogavši se priključiti bratstvu, lutao je neko vreme po pustinji, a najposle izabere sebi lepu dolinu pod gradihom Vinom. Kad se Visarijon obrete u takoj prirodnom lepotama ukrašenoj dolini, u povoljnim uslovima za življenje, dovede on mnoštvo monaha iz oblasti turske, a s njima pređe u generalat varaždinski i nekoliko srpskih porodica. Nastanivši se Visarion sa ostalim bratstvom, malo po malo podiže sebi i svojim kuću i crkvu drvenu na starim razvalinama, a kaluđeri stanu vršiti svešteničke dužnosti okolnom narodu.*⁷

Korekciju Krasićevih stavova iznio je i Dimitrije Vitković: *To je kazivanje većinom osnovano na usmenoj tradiciji, koja se čuvala u manastiru. (...) Ostaje još otvoreno pitanje, a ko je osnivač manastira Lepavine? Velim otvoreno, jer i ako ja verujem kazivanju kapelske kronike i osnivaču Visarionu Šerbančiću, ipak mene zanima*

7 KRASIĆ, Vladimir: *Manastir Lepavina*. // Letopis Maticе Srpske, 158, Novi Sad: Matica Srpska, 1889., 4–6.

ЛЕПАВИНА, СРПСКИ ПРАВОСЛАВНИ МАНАСТИР У ХРВАТСКОЈ

Sl. 1. Lepavina, srpski pravoslavni manastir u Hrvatskoj

o onaj drugi fundator, kojega spominje onaj drugi spis iz g. 1766., i to na prvom mestu, a to je Grigorije. (...) Ja dakle pretpostavljam, da je taj Grigorije Peašinović morao osnovati manastir lepavinski. On je svakako bio u srodstvu sa Jovanom Peašinovićem, koji se u društvu s Milakom Vukovićem najviše ističe prilikom one znamenite seobe srpskog naroda krajem XVI. veka u Varaždinski Generalat. Još više ja pretpostavljam, da su toga Grigorija oni zapisi u rukopisnoj knjizi, koja je pripadala također znamenitoj porodici Margetića, a koje je zapise priopćio Krasić.⁸ Na drugoj strani, Manojlo Grbić drži da je manastir Lepavina nanovo podignut oko 1638. godine i da toga manastira nije prije ni bilo.⁹

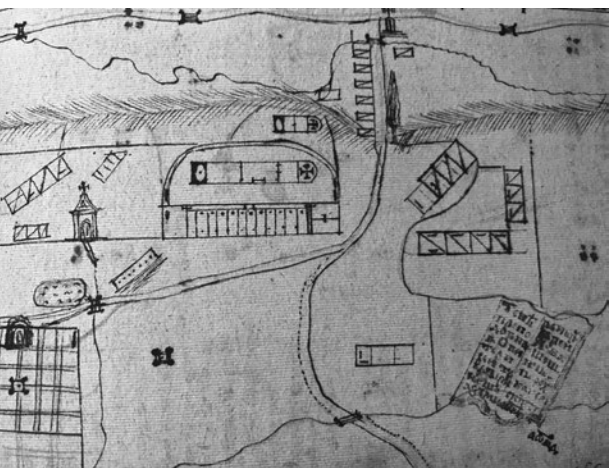
Iako očito bez kontinuiteta djelovanja, manastir Lepavina predstavlja jednu od najzapadnijih organizacijskih jezgri Srpske pravoslavne Crkve između Jadranskog mora

8 VITKOVIĆ, Dimitrije: *Prilog istoriji manastira Lepavine*. // Bogoslovski glasnik, knj. 15, sv. 1 (1909.), 357–359. Vezano uz jedan zapis iz 1624. Vitković piše: *Ne znači li to, da Grigorije šalje izvještaj o svojoj misiji, a on ostaje u ovim krajevima, te se seli iz Marče, gde je već bilo u to doba za Simeona Vretanjskog dosta smutnja, i traži zgodno mesto, da osnuje novi manastir. Osobito zato, što je Jovan Peašinović sa Simeonom Vretanjskim imao veza sa zagrebačkim biskupom Petrom Dimitrovićem.*

9 GRBIĆ, Manojlo: *Karlovačko vladičanstvo*. knj. 1, Karlovac: Štamparija Karla Hauptfelda, 1891. – 1893., 172–173.

Sl. 2. Iz ljetopisa manastira Lepavina (1)

Sl. 3. Iz ljetopisa manastira Lepavina (2)

i rijeke Drave.¹⁰ Pri istraživanju najstarijeg razdoblja manastira Lepavine treba naglasiti da su gotovo sve obavijesti koje posjedujemo »iz druge ruke« i većinom vezane uz predaju, dok se prvorazredni izvori javljaju kasnije, tek u 17. stoljeću, kada je ovaj manastir zaživio u pravom smislu.

Iz manastira Rmanj, uz dopuštenje kralja Ferdinanda, oko 1638. godine na prostor Varaždinskog generalata doselili su kaluđeri

predvođeni igumanom Kirilom. Dio se nastanio u manastiru Lepavina, a dio u manastiru Marča.¹¹ Napuštanje tek obnovljenog manastira Rmnja dogodilo se od brojnih kaluđera u razdoblju od 1638. do 1642. godine. Selidbu monaha iz Rmnja predvodili su Sava Stanislavić i tadašnji iguman Kirilo Nikšić, a kaluđeri su sa sobom donijeli vrijedne rukopise i druge dragocjenosti važne za bogoslužje.¹² Da je grupa kaluđera naselila manastire Lepavina i Marča svjedoče brojne rukopisne i tiskane knjige koje su čuvane u manastiru Lepavina i okolnim seoskim crkvama da bi početkom 20. stoljeća bile predane u episkopsku biblioteku u Pakracu. Među tim knjigama najznačajnije su bile: dva Četverojevanđelja na pergameni iz 13. i 14. stoljeća, zbirka propovijedi nužnih arhijerejima prevedena s grčkog 1392. godine, a prepisana u manastiru Rmanj za igumana Save 1621. godine. Prepisivanje knjiga je nastavljeno i u manastiru Marča jer u jednom Psaltiru koji se čuva u manastiru Lepavina doslovno piše da ga je pisao jeromonah Kiril Nikšić, rmanjski postrizenik u Marči 1657. godine.¹³

U manastir Lepavina više je puta dolazio marčanski vladika Rafael Marković (1712. – 1726.), nastojeći kaluđere pridobiti za crkvenu uniju. Tada je lepavinski iguman bio Kondrat koji je pružao žestoki otpor unijačenju pozivajući se da priznaje jurisdikciju pravoslavnog episkopa kostajničkog Nikanora Dimitrijevića (1716. – 1728.). *Marković, ne mogavši ni pismom ni rečju postići celi, naumi, da sam sobom dođe u manastir i da Lepavinu silom pounijati. Čim je došao, pitao je Kondrata, zašto ga nije dočekao kao svoga vladiku zvonjenjem i poklonom po pravilu monaškom. Po što je dobio dogovor kao i pređe, Marković zapovedi dvojici svojih vojnika, da olovom nabijenim puškama u zasedi dočekaju igumana Kondrata, kad u crkvu pođe, što ovi i učiniše, opalivši u jedan mah iz obe puške i raniše ga u leđa. Zlosretni iguman, boreći se sa smrću u*

11 KRASIĆ, Vladimir: Nav. dj., 15.

12 PILIPOVIĆ, Radoslav: *Manastir Rmanj*. Banja Luka – Bosanski Petrovac: Eparhija bihačko-petrovačka, 2008., 43–45.

13 GRUJIĆ, Radoslav: *Spomenica o srpskom pravoslavnom vlašćanstvu pakračkom*. Beograd: Muzej Srpske pravoslavne crkve, 1996., 74–75.

10 PETRIĆ, Hrvoje: *Koprivnica u 17. stoljeću. Okoliš, demografske, društvene i gospodarske promjene u pograničnom gradu*. Samobor: Meridijani, 2005., 198.

velikoj je mucu nekoliko puta ulazio u crkvu i izlazio iz nje, dok se najposle ne sruši na pragu crkvenom. Nevina krv njegova dugo se nije dala oprati niti ostrugati, te se najposle morade celo ono mesto popoditi novim kamenom Iza toga zahtevaše Marković, da mu se dadu privilegije manastirske, jer, veli, te privilegije i sva dobra manastirska pripadaju manastiru Marči – po nekakvom ugovoru, koji je sklopljen 1691. između Pavla Zorčića, igumana marčanskog, i Leopolda Kolonića, ugarskog primasa. Ali mu se želja ne ispuni, me da je pokazivao besprimernu sverepost, mećući kaluđere i sluge manastirske na svakojake muke. Neke sluge dao je istući i na mrtvo ime; mnoge je dao žive zakopati u zemlju, te su u najvećim mukama preminuli. Toliko nasilje podiglo je na pobunu okolni narod, te priteče u pomoć svojim duhovnicima, i tako se mučitelji razbegoše kud ko, a Marković se posle nikad više nije smeo da javi u generalatu varaždinskom. To se dogodilo 13. novembra 1735.¹⁴

3. Gradnja nove (današnje) crkve

Stara drvena crkva u Lepavini s vremenom je dotrajala. Lepavinski iguman Vićentije Vujić od križevačkog kapetana Karla Gallera početkom je 1731. godine dobio dozvolu da zajedno sa jeromonahom Georgijem Petrovićem i đakonom Mojsesjem Zrnčićem otputuje u Rusko carstvo radi ubiranja milostinje za gradnju nove crkve.¹⁵ Vujić je sa suradnicima očito bio uspješan u Rusiji pa je 1734. godine započela gradnja nove zidane crkve.¹⁶ O tome govori grčki natpis usečen u kamenu na zidu sa spoljašnje strane, izveden prema ćeliji visoko i koji daje dovoljno svedočenje očima onoga ko stupa u portu.¹⁷

Kada je 1735. godine došao za episkopa severinskog Simeon Filipović, odlučni protivnik unije, lepavinski kaluđeri dobiše u njemu vr-

loga branioca. Protiv njega je intrigirao Teofil Pašić (1736. – 1746.), svidnički vladika, sve dotle, dok ga ne okleveta vlastima, te Filipović dođe pod istragu, koja je vođena protiv njega u Koprivnici.¹⁸

Za vrijeme gradnje crkve iguman Antonije Jovanović zajedno je s lepavinsko-severinskim episkopom Simeonom Filipovićem 1743. godine bio zatvoren u Koprivnici. »Episkop Horvatski« Filipović je tijekom istražnog postupka 18. ožujka 1743. godine umro u Koprivnici,¹⁹ a njegovo je tijelo preneseno u papertu manastirske crkve i »časno pogrebeno«.²⁰

Godine 1753. osam kaluđera iz manastira Marča se trebalo preseliti u Plaški i Gomirje, no oni su izrazili želju da se presele u manastir Lepavina što je podržao mitropolit Pavle Nenadović.²¹ Kaluđeri su sa sobom u Lepavinu prenijeli crkvene knjige i predmete te živežne namirnice: 30 kvartala pšenice, 38 kvartala brašna, 80 žitne smjese, 66 akova vina, 3 akova rakije, 4 i pola centa slanine, 1 cent masla i 2 centa sira.²²

Crkva u Lepavini je svršena do kule za igumana Antonija godine 1745.²³ Novu lepavinsku crkvu je 25. ožujka 1753. posvetio kostajnički episkop Arsenije Teofanović.²⁴ Godine 1770. građen je zidani zvonik (kula) i u njega smještena četiri zvona, u vrijeme igumana Arona Reškovca. Zvonik je bio pokriven hrastovim

14 KRASIĆ, Vladimir: *Manastir Lepavina* (2. nastavak). // *Letopis Maticе Srpske*, 159, Novi Sad: Matica Srpska 1889., 1–2.

15 *Letopis manastira Marče i Lepavine*, 51 (priredio Tomislav Jovanović), Beograd: Muzej Srpske pravoslavne crkve; Muzej Srpske pravoslavne crkve Eparhije zagrebačko-ljubljanske, 2013., 109.

16 Materijal za crkvu uzet je od ostatka neke okrugle građevine koja se nalazila blizu manastira na mjestu koje se i danas naziva Gradina – KRASIĆ, Vladimir: *Manastir Lepavina...*, 15.

17 *Letopis manastira Marče i Lepavine*. 111.

18 KRASIĆ, Vladimir: *Manastir Lepavina* (2. nastavak), knj. 159, 113. (Krasić smatra da je Filipović u Koprivnici umro u istražnom zatvoru 3. maja 1743. Telo mu je preneseno u manastir Lepavinu i onde u paperti crkvenoj svečano pogrebeno. Taj podatak donosi na osnovu ljetopisa manastira Lepavine).

19 STOJANOVIĆ, Ljubomir: *Stari srpski natpisi i zapisi*. knj. 2, zapis 7832, Beograd: Srpska kraljevska akademija, 1903., 86. (Ovaj se datum razlikuje od datuma iz ljetopisa manastira Lepavine).

20 *Letopis manastira Marče i Lepavine*. 113.

21 Krajem prosinca 1753. marčanski kaluđeri su dobili dozvolu za preseljenje u Lepavinu uz mogućnost da se obrate mitropolitu ako ne budu zadovoljni rešenjem, te da se, uz njegovu dozvolu, presele u neki od sremskih ili banatskih manastira. – vidi u: NINKOVIĆ, Nenad: *Mitropolit Pavle Nenadović*. Novi Sad: Filozofski fakultet; Sremska Mitrovica: Istorijski arhiv, 2017., 180–181.

22 KAŠIĆ, Dušan: *Srpski manastiri...*, 337.

23 KRASIĆ, Vladimir: *Manastir Lepavina*, knj. 158, 15.

24 STOJANOVIĆ, Ljubomir: *Stari srpski natpisi i zapisi*. knj. 5, zapis 3055, Sremski Karlovci: Srpska kraljevska akademija, 1925., 179.

Sl. 4. Manastir Lepavina, čudotvorna ikona

Sl. 5. Jedan od križeva na manastirskom groblju

daskama, a crkva crijepom.²⁵ Veliki crkveni toranj je potpuno dovršen u lipnju 1773., a hram i kruna prečiste Bogomateri nad crkvenim vratima koncem meseca septembra 1775.²⁶

U to je vrijeme crkva imala ikonostas, vjerojatno rađen u 17. stoljeću. Iz 1766. godine sačuvao se njegov opis: *Pregražden oltar čamovom daskom... vrhu krst dosta golem, piltaorski posao, molovan starinski na podobiye dve zmije, sa strane dve ikone, Bogorodica i Jovana Bogoslova, paki sa strane dva krsta razbojnikova pogolema molovata, ispod toga obraz Hristov, moljenije Bogorodici i Preteča (deisis), 12 apostolov koji su pisati 1692. i 12 strasti Hristovih, više dveri nedremano oko, dveri starinske, 4 ikona prestolne pogoleme jednaka Hristova i Bogorodica, Vavdenje i sprskih prosvetitelj Simeona i Savi pisate v ljetu 1647, pročić ikona malih i velikih različitih u templu 49... Na Bogorodičnoj ikoni jedna kruna od srebra i kamenijem nakičena, na prsi jedan đerdan od merđžana, na njem obešene 4 ruke od srebra*

*malene, jedan prsten, jedna figura mala na podobiye marjaša od srebra.*²⁷

Kada je stvorena crkvena unija, manastir Lepavina postao je jedan od centara pravoslavne crkve u Varaždinskom generalatu u borbi protiv unijačenja. Kao važan čimbenik otpora unijačenju 1734. godine utemeljena je Lepavinsko-severinska eparhija, čije je su-sjedište bilo u manastiru Lepavinu.²⁸ Eparhija je osnovana nakon zaključka da osim nekoliko grkokatoličkih/unijatskih kaluđera u manastiru Marči, nije bilo grkokatoličkih/unijatskih vjernika na području Varaždinskoga generalata.²⁹ Zbog ograničenog prostora o toj temi ne možemo pisati ovom prilikom.³⁰

27 Od spomenutih ikona sačuvale su se u manastiru ikona Sv. Save i Simeona te ikona Vavdenja, koje su napravljene 1647. *Na njima se još uvelike oseća duh naše stare zografske ikonografije.* KAŠIĆ, Dušan: *Srpski manastiri...* 134–135.

28 Detaljnije u: KAŠIĆ, Dušan: *Otpor marčanskoj uniji. Lepavinsko-severinska eparhija.* Beograd: Pravoslavljje, 1986.

29 KUDELIĆ, Zlatko: *Marčanska biskupija. Habsburgovci, pravoslavljje i crkvena unija u Hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini (1611. – 1755.).* Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2007.

30 Iznijet ću tek jedan detalj koji pokazuje da je unijačenje bilo neuspjelo. Prema Dušanu Kašiću je vojna komisija 1732. godine tre-

25 KRASIĆ, Vladimir: *Manastir Lepavina.* knj. 158, 15.

26 *Letopis manastira Marče i Lepavine.* 113.

bala vidjeti koliki je bio uspjeh unijačenja te je obišla sve parohijske centre u generalatu, i utvrdila da u čitavom generalatu nema unijata, osim trojice kaluđera i njihovog episkopa u Marči. Kad su posle ovoga Srbi konačno dobili 1735. novog episkopa koji je nemajući rezidencije morao da stvara sebi stanak u Severinu, počeli su Srbi energično da zahtevaju povrat Marče. Kako je u to vreme umro u Marči unijatski episkop, bili su Srbi uvereni da će im Marča biti vraćena za rezidenciju episkopa Simeona Filipovića. Međutim, neposredno pred Filipovićev dolazak bio je u Marči novi unijatski episkop Silvestar Ivanović. Kad su to krajišnici saznali skupi se 600 vojnika kod Čazme da pošu da isteraju unijatskog episkopa. Zahvaljujući taktici pukovnika Strasolda izbegnut je pokolj, ali pravog mira više nikad nije bilo. U jednoj predstavi caru, srpski poglavari su tražili povrat Marče govoreći da su manastir podigli njihovi preci za bogoslužnja pravoslavnim monasima, a ne unijatima. Tražili su još proterivanje Ivanovića, i povratak Srpskog episkopa Simeona Filipovića jer samo njega priznaju za svog episkopa. Pošto molba nije bila ispunjena dolazi do bune na Destinijaku kod Križevaca. Kad je čuo Ivanović da ustanici dolaze da uzmu manastir pobjegao je u Zagreb gde je i umro. Oslobođivši se unijata, uputiše marčanski kaluđeri molbu episkopu Simeonu Filipoviću da ih primi pod svoju jurisdikciju. Ovu molbu su potpisali iguman Atanasije Margetić i kaluđeri Mihailo Božičković, Arsenije Bojčetić, Danilo Stankić, Rafailo Ognjančević, koji je bio paroh roviški i Atanasije Vuksanović. Nisu je potpisali Teofilo Pašić, koji je već bio imenovan za zastupnika umrlog unijatskog biskupa i Simeon Bulić. Približavao se Arandelovdan 1736. hramovna slava manastira Marče. Kaluđeri Arsenije i Atanasije bili su van manastira u narodu sa ciljem da upoznaju ljude sa situacijom u Marči. Uoči praznika dođoše oni do manastira, ali je kapija bila zatvorena. Pašić im poruči da ovdje nemaju nikakva posla. Eno im vladike u Severinu ili u Lepavini, a Marča pripada unijatima. Kad je to izjutra čuo narod, koji je u gomilama išao manastiru, raspali se kao živa vatra. Tada Pašić vidjevši da će biti zla, baci ključeve sa sprata, a masa pojuri gore, pohvata njega i njegove istomišljenike, zatvori ih i ode na službu. Ovaj slučaj je bio povod da konačno izide carska komisija koja je trebala da ispita uzroke pobune od 1735. i da presudi kome pripada Marča. Na čelu komisije bio je Hildburghausen. Njemu je situacija bila odmah jasna, jer mu i katolici krajišnici izjavili su da manastir pripada pravoslavcima. Pošto nije smeo sam doneti odluku u korist pravoslavnog sveštenstva, stvar je predao generalnom auditoru lajtnantu Ambroziju Frečneru. Ovaj je 8. februara 1737. izdao presudu kojom je Marča predana srpskom episkopu Simeonu Filipoviću. Sada se moglo očekivati da će nastupiti mir u kojem bi se Marča potpuno obnovila u svakom smislu. Ali to nisu hteli propagatori unije iz Zagreba i Beča. Još prilikom komisije dobili su krajiški komandanti instrukcije iz Beča da je, doduše pravoslavcima slobodno ispovedati veru, ali da se svi komandanti obraćaju zagrebačkom biskupu. Iako ovaj plan nije imao nikakve realne podloge, jer je i sam zagrebački biskup u pismu kardinalima javljao da je unija na propasti. Carskom zapovešću 3. decembra 1738. Marča je ponovo oduzeta od pravoslavlih i predana unijatima. Ovakva iznenadna odluka zaprepastila je Srbe i marčanske kaluđere. Oni izjavili su da nikad neće priznati zagrebačkog biskupa niti da će Marču ikada dati unijatima. Narodni bol i ogorčenje dobili su strašan izraz: noću krajem juna 1739. planu Marča i izgore sva i crkva i ćelije. Upališe ih Srbi podvođstvom arambaše Tomaševića. Znajući kakve Marča poseduje dra-

gocenosti, Srbi su pre paljenja izneli sve iz manastira, narodne privilegije, arhivu i bogoslužbene utvori i knjige. Narodne privilegije odneli su u Severin, a bogoslužbene utvori i knjige u Lepavinu. Za sve ovo okrivio je zagrebački biskup vladiku Simeona Filipovića koji je završio u tamnici zbog svih događanja. Konačno je bio pušten, pošto se nije dokazala nikakva krivica protiv vladike Simeona. Zagrebačkog biskupa Branjuga strašno je raspaljivao protiv Filipovića ivanički župnik Vlahović. Dok su se plele zamke episkopu Simeonu ostavile su vlasti marčanske kaluđere na miru, te su oni otpočeli obnovu svoga manastira. Već 3. avgusta 1739. javlja župnik Vlahović zagrebačkom biskupu da Simeon skuplja materijal za obnovu manastira. Iguman Metodiđe uspeo je već 30. maja 1740. da pokrije crkvu i sva druga zdanja. Godine 1746. pokrio je iguman veliku kulu (zvonara), a 1747. nabavio tri velika zvona, dovršio krcmu na Glogovnici i saziđao malu crkvu Svetog Nikole. Marča je bila ponovo obnovljena, ali vladika Simeon to nije dočeka. Na požupskom saboru 1741. na zahtev hrvatskog plemstva donesen je famozni 46. zakonski članak, kojim se episkopu Simeonu oduzima Marča i on se okovan šalje u Koprivnicu u tamnicu gde je i umro 16. marta 1743. Carica se nije usudila da u ovo ratno vreme nasilno oduzima Srbima manastir Marča. Zato je pozvala Arhijerejski sinod karlovačke mitropolije da se u ime Srpske crkve i naroda za svagda odreknu manastira Marče. Mitropolija je to odbila jer je narod kao i sveštenstvo bilo protiv takve odluke. Svakako, ne iz uvažavanja ovih razloga, već zbog svojih interesa u ovom vremenu kad je Varaždinski generalat bio nepresušni izvor vojničke snage, carica se uzdržavala od otmice Marče. Međutim, kad je hrvatsko plemstvo i sveštenstvo na požupskom saboru 1751. ponovo iznelo zahtev za likvidaciju pravoslavija, carica je opet zatražila od mitropolita Pavla Nenadovića da se Arhijerejskim sinodom u ime Srpske pravoslavne crkve konačno odrekne manastira Marče. Mitropolit je i na ponovljena i poostrena traženja odgovorio da se on i Sinod na mogu odreći Marče bez saglasnosti Narodnog sabora, a naročito naroda iz onih krajeva. 1753. izradila je Ilirska dvorska deputacija plan o sprovođenju unije. Zadatak je poveren generalu Petaciju, zapovedniku Varaždinskog generalata. Petaci je bio vatreni katolik i svesrdno se primio izvršenja ovog zadatka. Kada je tako situacija oko Marče bila čišća, sazove Petaci 1. avgusta 1753. najuglednije srpske oficire iz generalata u Čazmu. Naslućujući da se nešto sprema o Marči, iziđoše izjutra pred generala svi srpski oficiri pod vodstvom potpukovnika Mihaila Mikašinovića i zamole ga da ih ne vodi u Marču, ako je misli oduzeti od Srba, jer će radije izgubiti glave nego se nazvati izdajnicima svoga naroda i crkve. Ali kada im je Petaci pročitao caričin dekret kojim se nepokornima prethodi gubitkom glave, a celom narodu gubitkom privilegija, oni od dva zla izabraše manje. Kad su stigli u Marču sazove general Petaci igumana i kaluđere i pročita im carski ukaz kojim treba da napuste manastir koji će vojska čuvati. Marčanski kaluđeri skloniše se u manastir Lepavinu kuda preneseše mnoge knjige i stvari crkvene. Čim su izašli pravoslavni kaluđeri iz Marče, dovedeni su unijati. Okolni parosi takođe su prognani sa svojih parohija, tako da je marčanska okolina ostala bez jednog pravoslavnog sveštenika. Kapetan Mrzljak, kome je povereno da čuva Marču postavio je na šest strana straže, kako niko od pravoslavlih sveštenika ne bi prišao Marči. Sve crkve u kraju dao je pozatvarati i ključeve pokupiti. Jedino mu poručnik Filip Radotić nije hteo da preda ključeve od crkve Sv. Vida u Grabovnici, zadužbine svojih roditelja. Kad ga je Mrzljak treći put pozvao da to učini, zapretio mu je zatvo-

4. Lepavinski kaluđeri vrše bogoslužje u Koprivnici

S rastom broja pravoslavnih trgovaca u Koprivnici javila se i potreba za redovitim bogoslužjem, a čini se da je to pitanje otvoreno 1761. godine, u vrijeme kada su se trgovci nalazili pod jurisdikcijom Vojne krajine. Te je godine mitropolit Pavle Nenadović molio vladaricu Mariju Tereziju da pravoslavcima u Koprivnici, kojih je navodno bilo 99, dozvoli da imaju bogomolju. Mitropolit Nenadović je to smatrao važnim i zbog toga jer su se u Koprivnici osim trgovaca nalazili srpskopravoslavni vjernici među vojnom posadom.³¹

Lepavinski kaluđeri su 1762. godine kupili kuću u Koprivnici s namjerom da u njoj vrše bogoslužje. Izgleda da se kupoprodaja završila 8. lipnja dok je 20. lipnja napravljen popis posuda koje se nalazilo u toj kući.³² Ta je kuća ranije pripadala obitelji Janković. Inače su u nju svaki dan dolazili trgovci i vojnici pravoslavne vjere.³³ Zanimljivo je da je u popisu parohija i svećenika iz 1764. zabilježeno da lepavinski iguman Sofonije Stefanović »čuva« za se Koprivnicu.³⁴ To je možda moglo značiti da se razmišljalo o mogućem osnivanju parohije.

Vojnokrajški general Kendel je 1762. izvijestio Dvorsko ratno vijeće da su kaluđeri bez njegovog znanja kupili kuću u Koprivnici za potrebe pravoslavnog bogoslužja, a koja je za sada imala funkciju privatne kapele, a iz koje

---

rom, kome Radotić na kraju krajeva nije umakao. Kad je u Beču primljen izveštaj o oduzimanju Marče, odredila je carica Marija Terezija 26. septembra 1753. da osmorica izgnanih kaluđera pređu u Plaški i Gomirje. Na ovo je mitropolit Pavle Nenadović odgovorio da u Plaškom nema nikakvog manastira, a Gomirje ne može primiti ove kaluđere zbog množine bratstva. Mitropolit se nadao i dalje da se stvar može ispraviti, ali uzalud. Carica je 5. novembra 1753. obavestila mitropolita da se Marča ne može povratiti Srbima, jer su je oni otieli, a crkva i sela oko Marče zauzeta su samo u potrebnim granicama. KAŠIĆ, Dušan: Srpski manastiri..., 328–338.

31 GAVRILOVIĆ, Slavko: *Prilogistoriji trgovine i migracije Balkan – Podunavlje XVIII i XIX stolecia*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 1969., 83.

32 *Letopis manastira Marče i Lepavine*. 45–47.

33 HORVAT, Rudolf: *Iz prošlosti grčko-istočne crkve u Koprivnici // Vjestnik Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arhiva 17/1915* (ur. Ivan Bojničić Kninski), Zagreb, 1915., 241.

34 KAŠIĆ, Dušan: *Srpska naselja...*, 48.

bi se s vremenom mogla razviti pravoslavna crkva, što je po njegovom mišljenju bilo protivno vojnim pravilima. Dvorsko ratno vijeće je o tome pisalo Ilirskoj dvorskoj deputaciji i zatražilo obrazloženje.³⁵

Koprivnički gradski magistrat se žalio banu i saboru te zamolio da se zaustavi pravoslavna služba božja, istaknuvši da je u Hrvatskoj bilo dozvoljeno samo katoličko bogoslužje. U zabranjene dane jeli su meso pa je lokalni župnik zajedno s gradskim magistratom smatrao da bi ih trebalo kazniti, a neopravljive izgnati iz grada. Hrvatski je sabor 1762. godine tražio od kraljice da pravoslavcima u Koprivnici zabrani održavanje vjerskih obreda. Iako je kraljica Marija Terezija spor riješila u korist grada Koprivnice i Sabora, vojnokrajške su se vlasti opirale tom zaključku. Pravoslavni kaluđeri su u Koprivnici i dalje vršili službu božju, o čemu su gradske vlasti priložile svjedodžbu suca Varaždinskog generalata. Stoga je Hrvatski sabor na idućem zasjedanju 1762. zaključio kako će Mariji Tereziji uputiti novu predstavku u kojoj je zamolio da se pravoslavnim kaluđerima zabrani obavljanje njihovog bogoslužja u Koprivnici.³⁶

Ilirska dvorska deputacija je 1763. dala odgovor te prihvatila činjenicu da Hrvatska ima prava i odredbe o katoličkoj vjeri kao jedinoj priznatoj, ali se pozvala i na carsku rezoluciju po kojoj je pravoslavcima bilo dozvoljeno podizanje hrama svuda gdje živi 30 pravoslavnih obitelji pa je predložila slijedeći kompromis: da se pravoslavcima u Koprivnici dozvoli vršenje pravoslavnog bogoslužja te podizanje kapele u koprivničkoj utvrdi koja je bila pod upravom Vojne krajine. U toj bi kapeli svoje vjerske potrebe mogli zadovoljavati i pravoslavni podanici grada Koprivnice. Ugarska dvorska kancelarija nije prihvatila taj prijedlog pa je Marija Terezija odredila da ovo rasprave Ilirska dvorska deputacija i Tajna dvorska i državna kancelarija pa da se Ilirska dvorska deputacija iznova sastane s Ugarskom dvorskom kancelarijom radi definiranja mogućeg rješenja. Iz pisma Ilirske dvorske deputacije Dvorskom

---

35 GAVRILOVIĆ, Slavko: *Nav. dj.*, 83.

36 *Zaključci hrvatskog sabora (1759. – 1773.)*. VIII. Zagreb: Arhiv Hrvatske, 1971., 125–126, 128.

ratnom vijeću iz 1763. moguće je doznati da su provedene odgovarajuće rasprave. U njima je bilo riječi o tome da je mitropolit imao pravo podizati crkve, što je kasnije precizirano da se može učiniti u slučaju da postoji barem 30 pravoslavnih obitelji, no Ilirska dvorska deputacija je, raspravljajući o slučaju Koprivnice, zaključila da se odredbe zakonskog članka 46 iz 1741. ne mogu odnositi na Karlovački i Varaždinski generalat jer oni nisu bili pod nadležnošću hrvatskog bana, te istaknula kako to general Kendel nije imao na umu kada je dao svoje mišljenje o pravoslavnima u Koprivnici. Potom je Dvorsko ratno vijeće poslalo upit o položaju pravoslavne kapele i broju pravoslavnih vjernika u Koprivnici. General Kendel je u svom odgovoru napisao da pravoslavni trgovci koji su živjeli oko tvrđave u predjelu »Pod Pikom i na Glacisu« spadaju pod vojnokrajišku upravu te su bili dužni primati vojsku na stan. Osim toga plaćali su kontribuciju u iznosu od 12 forinti. Istaknuo je da njih nije bilo toliko koliko je tvrdio mitropolit da ih ima jer su u njegovu brojku pribrojani i oni koji su živjeli u Križevcima te oni koji su u Koprivnicu samo na kratko dolazili iz Osmanskog Carstva. General Kendel je napisao kako je u Koprivnici živjelo 50 pravoslavnih vjernika, od kojih su šestorica još uvijek imale obitelji na prostoru Osmanskog Carstva te da su najbliže pravoslavne crkve tada bile u Mučnoj, Glogovcu i Plavšincu. Dvorsko ratno vijeće je na temelju toga izvještaja zaključio da u Koprivnici nije potrebna posebna bogomolja.³⁷

U to vrijeme Hrvatska u Beču nije imala posebnu kancelariju zaduženu za posredovanje između vladarice i hrvatskih vlasti. Te je poslove vršio agent Juraj Bernat koji je stalno boravio u Beču. On se po nalogu Hrvatskog sabora uputio u Dvorsko ratno vijeće koje je bilo nadležno za Vojnu krajinu te tamo radio na tome da se zaustavi pravoslavno bogoslužje u Koprivnici. O svojem je djelovanju 1763. izvijestio Hrvatski sabor. Kako je u međuvremenu 1762. umrla ruska carica Elizabeta I. krunu je naslijedio Petar III. te je Rusija prestala biti saveznik Habsburške Monarhije i prešla na prusku stranu. Stoga Marija Terezija nije više

trebala imati obzire prema Rusiji i pomagati pravoslavne u Hrvatskoj. Na zasjedanju Hrvatskog sabora 1764. godine se ustanovilo da kaluderi i dalje obavljaju bogoslužje u Koprivnici, a kuća u kojoj se to odvijalo je bilo na teritoriju Vojne krajine. Stoga se Sabor obratio kraljici kako bi posredovala i utjecala na to da zapovjedništvo Varaždinskog generalata zabranu provede u djelo.³⁸

U međuvremenu su se krajem 1763. iznova sastale Ilirska dvorska deputacija i Ugarska dvorska kancelarija te je definiran stav kako pravoslavni vjernici u Koprivnici nemaju pravo na držanje bogomolje. Vladarica Marija Terezija je to prihvatila te Ilirskoj dvorskoj deputaciji dala nalog da se njena odluka što prije provede u djelo te je Ilirska dvorska deputacija početkom 1764. o tome izvijestila mitropolita, a on pakračkog episkopa Josifa Stojanovića te arhimandrita manastira Lepavina. Njima se nije žurilo povući kaludera iz Koprivnice pa je Ugarska kancelarija u lipnju 1764. u dva navrata Ilirskoj dvorskoj deputaciji uputila prigovor zašto odredba vladarice nije provedena u djelo smatrajući da za to odgovornost snosi mitropolit. Stoga je inzistirala da se pravoslavno bogoslužje u Koprivnici zabrani. Ilirska dvorska deputacija je tada iznova pozvala mitropolita da provede naredbu vladarice, a on je početkom srpnja 1764. izvijestio vladaricu da je opoziv bogoslužja napravljen te da nema razloga za eventualne saborske tužbe.³⁹

Vladarica Marija Terezija je prihvatila i raniju molbu hrvatskih staleža te Varaždinskom generalatu dala odgovarajuću naredbu. O tome je izvijestila Hrvatski sabor poslavši mu prijepis svoje odredbe.⁴⁰ Izgleda da je ova akcija bila uspješna je jer Hrvatski sabor 1765. Na osnovu izjave zastupnika grada Koprivnice zaključio kako se tamo više ne vrši pravoslavno bogoslužje.⁴¹

38 *Zaključci hrvatskog sabora (1759. – 1773.)*. VIII, Zagreb: Arhiv Hrvatske, 1971., 171; HORVAT, Rudolf: Nav.dj., 242–243, 246–247.

39 GAVRILOVIĆ, Slavko: Nav.dj., 84–85.

40 HORVAT, Rudolf: Nav. dj., 243–244, 247–249.

41 *Zaključci hrvatskog sabora (1759. – 1773.)*. 176.

37 GAVRILOVIĆ, Slavko: Nav.dj., 83–84.

5. Čudesna ozdravljenja u Lepavini, novi ikonostas i okolica manastira do početka 19. stoljeća

O čudesnim ozdravljenjima vezanima uz štovanje ikona Presvete Bogorodice u Lepavini postoji nekoliko zapisa: *Godine 1773. neki čovjek iz Marinkovaca iz Ivaničke krajine doveo je u samostan Lepavina svoga sina, koji je bolovao i patio od duha nečistog da je i razum izgubio; bio je vezan i čuvan, no milošću Božjom iscijeljen je pred ikonom Presvete Bogorodice Lepavinske. Godine 1774. vojnik Ignjatije iz sela Mali Grabičani izgubi razum da je i odjeću svoju cijepao; bio je svezan u lance. Njegovi ga dovedoše u samostan i ovdje dobi iscjeljenje pred ikonom Presvete Bogorodice. Godine 1776. dijete Georgije, sin Jakova iz Kukavica (današnjeg Sokolovca), donesen je u samostan. Imao je padavicu i pjena mu je išla na usta. Ion je primio iscjeljenje pred ikonom Presvete Bogorodice Lepavinske. Godine 1777. dvije žene iz Banata bile su bolesne od duhova nečistih. »Iz njih su vikali dusi nečisti i ljudske tajne orkivahu i rugahu se ljudskim delima i mnogo se trudaahu i izidoše«. Milošću Božjom obje su primile iscjeljenje pred ikonom Presvete Bogorodice.*⁴²

Novi ikonostas je crkva dobila 1775. godine, a koštao je 2375 forinti u srebru. O tome je postojao zapis na ikonostasu nad dverima unutar oltara: *Ovaj hram oslika se pri državi rimskog cara, gospodina Josifa II i gospođe Marije Terezije, imperatorice rimske, i pri arhiepiscope i mitropolitu gospodinu Vičentiju Jovanoviću, pri gospodinu episkopu Atanasiju Živkoviću, pri igumanu kir Mardariju i svemu bratstvu nastojanjem gospodina Mihaila Mikašinovića, generala, izdržavanjem gospode trgovaca i spominjanjem svih pravoslavnih hrišćana, ktitora i priložnika ove svete obitelji, čija imena će biti napisana u knjizi životnoj u carstvu nebeskom u beskonačne vekove. Amin. Pisano u svetoj crkvi u hramu Vavdenja Presvete Bogorodice u opštežiteljnom manastiru našem Lepavini, leta Hristovog 1775. 21. avgusta, trudom i rukodelijem ikonopisca Jovana Grabovana Četirevića i Grigorija Popovića, njegovog učenika.*⁴³ Taj je ikonostas stradao u bombardiranju 1943. godine, a sačuvala su se samo

Sl. 6. Crkva manastira Lepavine danas

tri ikone: Uspenija Bogorodice, Bogojavljanje i Duhovi.⁴⁴

Mardarija je naslijedio iguman Dionisije, a njega na kratko Rafailo te potom iguman postao je Atanasije Jovanović. On je dao srušiti stare drvene ćelije manastira i 1787. započeo proces zidanja novih *milostinjama hrišćana. Te 1789. godine počeo je zidati novim materijalom, ali pošto ovaj bogougodni muž još nije završio bivše ćelije, tajnim dopuštenjem nekih neprijatelja, bio je optužen višim vlastima, pa je za razjašnjenje tog slučaja bio prislat arhimandrit Luka Nikić sa konzistorijalnim fiškalom Stojilovićem. Tog blaženog muža nevinog odatle konačno pošalju u manastir Orahovicu i predaju kao pomoćnika tamošnjoj bratiji. Protivljenje ovdašnjeg bratstva nije donelo nikakvu utehu i on je odveden u određeno mesto sa nečovečnim stidom. Posle njega nasledio je načelstvo namesnik orahovičke obitelji Jovan Jovanović, koji je od polovine zdanja do kuhinje dovršio zidanje ćelija 1792. godine.*⁴⁵

Manastirski prnjavor isprva je imao vrlo malo kuća, a nešto je povećan nakon 1790. godine kada se u njemu naselilo nekoliko obitelji

42 Letopis manastira Marče i Lepavine. 51.

43 Letopis manastira Marče i Lepavine. 113.

44 KAŠIĆ, Dušan: Srpski manastiri..., 135.

45 Letopis manastira Marče i Lepavine. 113.

podrijetlom iz Bosne s kojima je 1793. godine zaključen ugovor: *Mi na našem gruntu manastirskom primismo iz turske države pribjegše u ratnoj vreme, u 1790 ljetu bivše, nekoliko familija Bosancev našega zakona (vjere) i poselismo i kuće njima načinismo i drugoje potrebito je pomogismo sugovorom ovakvim: da oni navjek ostanu kod našega manastira i da u nedelju dana svaka glava mužeska, koji raditi mogu, monastiru po jednog djelavca dast sa svojom hranom, a što više budet od urečenoga djelati, monastir da im s novci 12 krajcera plati s običnim napitkom sego mjesta. A mi na svaku glavu njima da smo dužni dati 4 rali orače zemlje i po 2 kose livade, a za vrt, vinograd i krčevine koliko kome od potrebe budet: našu po manastirskom gruntu i drvarinu kako za ogrijev tako i za ogradu i za stanje građe što budu potrebovali; i desjatin njima od sega ne uzimati ni u novcu ni za što.*⁴⁶

Sjeverno od manastirske crkve nalazila se grobljanska kapela Sv. Nikole, građena od hrastovine namazane blatom i povapljena. Prema opisu iz 1766. godine bila je dugačka 4, široka 2 hvata, a visoka 8 stopa. Nije poznato kada je izgrađena. Iz opisa 1772. godine vidi se da je kapela bila u lošem stanju.⁴⁷ U vrijeme igumana Maksima Ognjanovića prikupljana je novčana pomoć za gradnju zidane kapele. Pri tome mu je pomogao brat Aleksej koji je bio paroh u Kanjiži (danas Nagykanizsa u Mađarskoj) te je od građana uspio prikupiti 900 forinti u bečkoj valuti odnosno u papirnatom novcu. Iguman Ognjanović je uspio 1809. godine sazidati novu kapelu Sv. Nikole.⁴⁸

Izgleda da je Mali Poganac s Botinovcem sačinjavao zasebnu parohiju do kraja 18. stoljeća, a vjerojatno je prije 1786. uključen u parohiju Veliki Poganac. U Malom Pogancu je još krajem 18. stoljeća zabilježena crkva Sv. Arhidakona Stefana u Malom Pogancu, a u Botinovcu filijalna crkva Sv. Proroka Amosa.⁴⁹ Godine 1822. sela Mali Poganac i Botinovac odijeljena su iz parohije Veliki Poganac i priključena parohiji manastira Lepavina.⁵⁰

46 KAŠIĆ, Dušan: *Srpska naselja...*, 42–43.

47 KAŠIĆ, Dušan: *Srpski manastiri ...*, 119–120.

48 *Letopis manastira Marče i Lepavine*. 113.

49 KAŠIĆ, Dušan: *Srpska naselja ...*, 40.

50 *Letopis manastira Marče i Lepavine*. 87, 117.

Trgovci i građani grada Varaždina 1824. darovali su kameni križ (krst) koji i danas postoji, a na kojem piše: *Pri Hegumenu Konstantinu Andreevichu ovaj sveti krix poleg Manastira Lepivina Zdichi dal je Toma Georgievich, Terg(ovac) y puk(ovnij) Warasd(inszkoy) Kojaga y Tela pri ovom s(vetom) Monastiru lexe, kojemu Za dushu preporuchujem. O! Putniche! Otecz nash Zmoliti. Meseza Novembra 1ga dana, 1824.*⁵¹

6. Zaključak

Pri istraživanju najstarijeg razdoblja postojanja manastira Lepavine koje seže u sredinu 16. stoljeća, treba naglasiti da su gotovo svi podatci koje posjedujemo »iz druge ruke« većinom vezani uz predaju dok se prvorazredni izvori pojavljuju u 17. stoljeću kada je manastir Lepavina zaživio u punom smislu. Moguće je zaključiti kako je Povijest manastira Lepavine nerazlučiva od povijesti Slavonske krajine odnosno Varaždinskoga generalata. Iako najvjerojatnije nema puni kontinuitet djelovanja, manastir Lepavina predstavlja jednu od najznačajnijih organizacijskih jezgri pravoslavne Crkve između Jadranskog mora i rijeke Drave. Kada je stvorena crkvena unija, manastir Lepavina je postao jedan od centara pravoslavne crkve u Varaždinskom generalatu u borbi protiv unijačenja.

Summary

From the history of Lepavina Monastery

This article presents the basic elements of the history of the Lepavina Monastery since its founding until the beginning of the 19th century. In exploring the oldest period of the existence of the Lepavina Monastery which dates back to the mid-16th century, it should be emphasized that almost all the information we have about it is secondhand and mostly comes from the oral tradition, while the most reliable sources appear in the 17th century when the Lepavina Monastery came

51 *Letopis manastira Marče i Lepavine*. 126.

alive. The history of the Lepavina Monastery is indistinguishable from the history of the Slavonian Frontier, i.e. Varaždin Generalate. When the ecclesiastical union was created, the Lepavina Monastery became one of the centers of the Orthodox Church in the Varaždin Generalate in the fight against the unification of the Catholic and the Orthodox Church.

Literatura i izvori

- BIDERMANN, Hermann Ignaz: 1883. *Die Serben-Ansiedlungen in Steiermark und im Warasdiner Grenz-Generalate u: Mittheilungen des Historischen Vereines für Steiermark*. sv. 31. 3–62.
- BROZOVIĆ, Leandar: *Građa za povijest Koprivnice*. Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1978.
- GAVRILOVIĆ, Slavko: *Građa za istoriju Vojne granice*. knj. 3. – *Varaždinski generalat (1595. – 1704.)*, Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 2006.
- GAVRILOVIĆ, Slavko: *Iz istorije Srba u Hrvatskoj, Slavoniji i Ugarskoj (XV-XIX vek)*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 1993.
- GAVRILOVIĆ, Slavko: *Prilog istoriji trgovine i migracije Balkan – Podunavlje XVIII i XIX stoleća*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 1969.
- GRBIĆ, Manojlo: *Karlovačko vladičanstvo*. knj. 1, Karlovac: Štamparija Karla Hauptfelda, 1891. – 1893.
- GRUJIĆ, Radoslav: *Mihailo baron Mikašinić u MADJER, Blaž: Časti i dobru zavičaja*. Zagreb, 1937. 247–250.
- GRUJIĆ, Radoslav: *Najstarija srpska naselja po severnoj Hrvatskoj (do 1597. god.)* // *Glasnik Srpskog geografskog društva* I, 2, 1912., 153–167.
- GRUJIĆ, Radoslav: *Srpsko-hrvatsko naseljavanje po Štajerskoj* // *Glasnik Geografskog društva*, sv. 7 i 8., 1922., 113–125.
- GRUJIĆ, Radoslav: *Apologija srpskoga naroda u Hrvatskoj i Slavoniji i njegovih glavnih obeležja*. Novi Sad, 1909.
- GRUJIĆ, Radoslav: *Propast manastira Marče*. Zagreb, 1908.
- GRUJIĆ, Radoslav: *Spomenica o srpskom pravoslavnom Vladičanstvu Pakračkom*. Beograd: Muzej srpske pravoslavne crkve, 1996.
- HORVAT, Rudolf: *Iz prošlosti grčko-istočne crkve u Koprivnici* // *Vjestnik Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva* 17/1915 (ur. Ivan Bojnić Kninski), Zagreb, 1915., 238.
- IVIĆ, Aleksa: *Doseljavanje Srba u Slavoniju tokom XVI stoleća* // *Glasnik Geografskog društva*. sv. 7 i 8., 1922., 1–24.
- IVIĆ, Aleksa: *Marčanska episkopija od 1662. do 1670.* // *Brastvo*, 19, Beograd, 1925., 196.–217.
- IVIĆ, Aleksa: *Marčanska episkopija od Gavrila Predojevića do Gavrila Mijakića (1642. – 1660.)* // *Brastvo*, 18, 1924., 86–100.
- IVIĆ, Aleksa: *Marčanska episkopija od Simeona Vretanje do Gavrila Predojevića (1609. – 1642.)* // *Brastvo*, 17, 1923., 156–166.
- IVIĆ, Aleksa: *Migracije Srba u Slavoniju tokom 16., 17. i 18. stoleća. Naselja i poreklo stanovništva po arhivskim dokumentima*, knj. 21 // *Srpski etnografski zbornik*. knj. 36. 1926., 1–158.
- IVIĆ, Aleksa: *Neue cyrillische Unkunden aus den Wiener Archiven u Archiv für slavische Philologie*. Bd. 30, 1908., 205–214.
- IVIĆ, Aleksa: *Prilozi za povjest Hrvatske i Slavonije u XVI i XVII vijeku* // *Starine*, knj. 35, 1916., 295–374.
- IVIĆ, Aleksa: *Srpski doseljenici u Slavoniji oko sredine XVI veka* // *Zbornik radova posvećen Jovanu Cvijiću*, Beograd, 1924., 439.
- IVIĆ, Aleksa: *Seoba Srba u Hrvatsku i Slavoniju. Prilog ispitivanju srpske prošlosti tokom 16. i 17. veka*. Sremski Karlovci, 1909.
- JAČOV, Marko: *Spisi kongregacije za propagandu vere u Rimu o Srbima*. I. Beograd, 1986.
- KASER, Karl: *Slobodan seljak i vojnik: povojačenje agrarnog društva u Hrvatskoslavonjskoj Vojnoj krajini (1535-1881)* Zagreb: Naprijed, 1997.
- KAŠIĆ, Dušan: *Otpor marčanskoj uniji. Lepavinsko-severinska eparhija*. Beograd: Pravoslavlje, 1986.
- KAŠIĆ, Dušan: *Srpska naselja i crkve u sjevernoj Hrvatskoj i Slavoniji*. Zagreb, 2004.
- KAŠIĆ, Dušan: *Srpski manastiri u Hrvatskoj i Slavoniji*. Beograd: Muzej Srpske pravoslavne crkve, 1996.
- KRASIĆ, Vladimir: *Manastir Lepavina* // *Letopis Matice Srpske*, 158, Novi Sad: Matica Srpska, 1889., 4–6.
- KRČELIĆ, Baltazar Adam: *Annuae ili historija 1758–1767*. Zagreb: JAZU, 1952.
- KUDELIĆ, Zlatko: *Marčanska biskupija. Habsburgovci, pravoslavlje i crkvena unija u Hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini (1611. – 1755.)*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2007.
- *Letopis manastira Marče i Lepavine*, 51 (priredio Tomislav Jovanović), Beograd: Muzej Srpske pravoslavne crkve; Muzej Srpske pravoslavne crkve Eparhije zagrebačko-ljubljanske, 2013.

- MOAČANIN, Fedor: *O nekim problemima iz historije Vojne krajine I. (Povodom rasprave dr. Miše Semjana, istorija Krajišnika i kućne zadruge u ratnoj državi)* // Historijski zbornik XVII, 1964., 327–357.
- PETRIĆ, Hrvoje: *Koprivnica u 17. stoljeću – okoliš, društvene, demografske i gospodarske promjene u pograničnom gradu*. Samobor: Meridijani, 2005.
- PETRIĆ, Hrvoje: *Pogranična društva i okoliš. Varaždinski generalat i Križevačka županija u 17. stoljeću*. Samobor: Meridijani, 2012.
- RADEKA, Milan: *Gornja Krajina ili Karlovačko vladičanstvo*. Zagreb: Savez udruženja pravoslavnih sveštenika SR Hrvatske, 1975.
- RADOJIČIĆ, Đorđe: *Katarina-Katakuzina* // Enciklopedija Jugoslavije, sv. 2 (Bje-Crn), Zagreb, 1984., 405.
- RADONIĆ, Jovan: *Rimska kurija i južnoslovenske zemlje od XVI do XIX veka*. Beograd: Srpska Akademija Nauka, 1950.
- ROKSANDIĆ, Drago: *Etnos, konfesija, tolerancija*. Zagreb: Srpsko kulturno društvo »Prosvjeta«, 2004.
- ROKSANDIĆ, Drago: *Srbi u Hrvatskoj od 15. stoljeća do naših dana*. Zagreb: Vjesnik, 1991.
- SAMARDŽIĆ, Radovan; VESELINOVIĆ, Rajko; POPOVIĆ, Toma. *Istorija srpskog naroda*. knj. 3/1, Beograd: Srpska književna zadruka, 1993.
- SRBLJAN, Vasilije (ur.): *Čuda Presvete Bogorodice Lepavinske*. Sokolovac: Manastir Lepavina, 2000.
- VITKOVIĆ, Dimitrije: *Dabrobosanski mitropolit Gavriilo Abramović i gomirsko ili žumberačko vladičanstvo* // Bogoslovski glasnik 15 (posebni otisak), 1912., 1–31.
- VITKOVIĆ, Dimitrije: *Prilog istoriji manastira Lepavine* // Bogoslovski glasnik 15, 1, 1909., 357–359.